

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის
ახალგაზრდათა საზღვარგარეთელი ბიურო.

.....

ს ა ქ ა ნ თ ვ ე ლ ე

დ ა

მ თ ე ვ ნ უ ლ - დ ე მ დ კ რ ა ტ ი უ ლ ი პ ა რ ტ ი ა.

(წერილი მეორე)

პ ა რ ო ზ ი

1928

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ე

და

გ თ ე ვ ნ უ ლ - დ ე მ ო კ რ ა ტ ი უ ლ ი პ ა რ ტ ი ა.

(წერილი მეორე)

1-21.922

ეზოა მოდაში შემოვიდა და ბევრიც ამტკიცებს, რომ ვითომდა ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტია დაარსდა მაშინ, როცა დაიწყო რუსეთის დიდი რევოლუცია. ეს არ არის მართალი. პარტია დაარსდა უფრო ადრე, 1905 წელს, და თავის დაარსებით შეავსო ერთი დიდი ნაკლი საქართველოს პოლიტიკურ აზროვნებაში.

საქმე იმაშია, რომ საქართველოში პირველად ფეხი მოიკიდა სოციალისტურმა მოძღვრებამ. ამ მოძღვრებას საფუძვლად უდევს ე. წ. «ისტორიული მატერიალიზმი». მართალია, ამ მსოფლმხედველობას აქვს თავისი მნიშვნელობა და მისი უარისყოფა შეუძლებელია. მაგრამ ექვი არ არის იმაშიდაც, რომ იგი არ არის ყველაფერი და ცხოვრების ყოველ მოვლენას ვერა კხსნის და ვერა ჰფარავს. იმის გვერდით არის კიდევ სხვა ძალა, არა ნაკლებ ძლიერი და შემომქმედი, რომელიც ატრიალებს ცხოვრებას და ჰქმნის ისტორიას. ეს ძალაა—თავისუფლება.

მაგრამ თავისუფლება არის მხოლოდ იდეა. ის მზამზარეული არსად მოიპოვება და ერთბაშად ხელში არავის უვარდება. მას უნდა თანდათანური განხორციელება. ეს შეიძლება მხოლოდ მუდმივი შრომით და ბრძოლით. საჭიროა გამაგრება ერთხელ დაპყრობილი პოზიციების და აქედან კვალად ბრძოლა მისი გასაფართოებლად და ახალი პოზიციების მოსაპოვებლად. თავისუფლების ამ დაპყრობილ ნაწილებს ჰქვიათ უფლება. აქედან იბადება კითხვა: საქართველოს, როგორც

ერს, აქვს თუ არა რაიმე უფლება, რომ ჰღირდეს მისი გამაგრება ეროვნული განთავისუფლებისათვის?

სოციალისტები ამ კითხვას არც კი აყენებდნენ. მათთვის უფლება იყო მხოლოდ ეკონომიკის ზედნაშენი, და ეროვნულ საკითხს სწევდნენ ზოგადად და განყენებულად: ყველა თანასწორია და ყველას უნდა ჰქონდეს ერთი და იგივე უფლება თვითგამორკვევისაო. მაგრამ თანასწორობა არ არის რეალობა. ისიც არის მხოლოდ იდეა, რომლის თანდათანური განხორციელება მოითხოვს ისევ შრომას და ბრძოლას. ბუნებამ ის არ იცის. ზოგი ადამიანი იბადება მკვლე და უდღეო, ზოგი სალი და ჯანმრთელი, ზოგი ბავშვობაშივე ჰკვდება, ზოგი გამოდის ყოჩალი და ნიჭიერი. ასეთივეა ერიც. ყველა ერს არ აქვს ერთი და იგივე უფლება. ზოგი დღემდეც დარჩა მკვლე და უდღეო, ზოგი კი საუკუნოებით იბრძვის, ღვრის სისხლს, რომ გამოსჰედოს თავის ბედი და გაუთანასწოროდეს სხვა უფრო წინწასულ ერებს. ასეთია ქართველი ერი. ის იბრძოდა ოცი საუკუნის განმავლობაში, შექმნა თავისი კულტურა, ლიტერატურა, ხელოვნება; მას ანგარიშს უწყევდნენ მეზობელ სახელმწიფოები; თვით რუსეთის იმპერიამ საპიროდ დაინახა 1783 წელს დაედო მასთან ხელშეკრულება და მიედო თავისთავზე მთელი რიგი ვალდებულებისა. რასაკვირველია ამისთანა ერს ჩვენ ვერ გავუთანასწორებთ ზულუსებს თუ სამოეებს.

ამიტომ საქართველოს პოლიტიკურ მოთხოვნილებას ჩვენ საფუძვლათ დავუდევით იდეა უფლებისა.

ჩვენს პროგრამაში საქართველო გამოდიოდა არა როგორც გამოურკვეველი რამე, რომელსაც უნდა მისცემოდა უფლება თვითგამორკვევისა, არამედ როგორც სუბიექტი საერთაშორისო უფლებისა, სავსებით გამორკვეული თავის ტერიტორიით და სახელმწიფოებრივი მთლიანობით. პირველი მუხლი ჩვენი პროგრამის აცხადებდა:

«საქართველოს და რუსეთის შორის დადებულ ხელშეკრულების ძალით, საქართველო მოითხოვს ავტონომიურ წყობილებას.»

როგორც ყველამ იცის, ავტონომია არის ისეთი შემეცნება, რომელშიდაც მოქცეულია ეროვნული და ტერიტორიული მთლიანობა. ეს სახელმწიფოებრივი ფორმა პირველი საფეხურია პოლიტიკური დამოუკიდებლობისა. დაბყრობილ

ერს მეტის თქმა არ შეეძლო. დანარჩენი მუხლები პროგრამისა იყო იგივე, რაც ესლა გვაქვს. დავბეჭდეთ 10 ათასი ცალი ამ პროგრამისა და გავავრცელებთ ხალხში. ავირჩიეთ პრეზიდენტი. პარტიის ბეჭედზე ამოჭრილი იყო «საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია». ამით დაიწყო პარტიული მუშაობა.

ესლა ხშირად გვესმის საყვედური: «შეიძლება პარტია დაარსეთ, მაგრამ საქმით ვერ იქნება. რა გაგიკეთებიათ რაო». ეს საყვედური არ არის სამართლიანი. აი ზოგიერთი ფაქტები.

პარტიის დაარსებისთანავე ჩვენ გამოვეცით პირველი პარტიული ორგანო «გრუზინსკაია მისლ». საქიროდ დავინახეთ რუსულად გამოგვეცა, რომ ჩვენი პოლიტიკური მოთხოვნა დაგვეყენებინა რუსეთის წინაშე. პირველ ნომერშივე მოგიტხოვეთ ავტონომია თანახმად ჩვენი პროგრამისა. შედეგი: გაზეთი დაჰხურეს, მე გადამასახლეს, როგორც რედაქტორი.

1906 წელს «კავკასიის იურიდიულ საზოგადოებაში» დაიწვა საკითხი ერობაზე და ექს-ტერიტორიალურ ავტონომიაზე. აქაც გამოვიტანეთ ჩვენი პროგრამა. დიდი დავის შემდეგ, რომელიც გაგრძელდა თითქმის ორი თვე, დიდძალი ხალხის დასწრებით, კრებამ მიიღო დადგენილება:

«საქართველო ეროვნულად და ტერიტორიალურად წარმოდგენს ისეთ ერთეულს, რომ იქ ესლავე შეიძლება შემოტანილ იქმნას ავტონომიური წყობილებათა».

თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ «კავკ. იურ. საზოგადოებაში» შედიოდნენ წარმომადგენლები ყველა ერებისა და იქ დიდ უმეტესობას შეადგენდნენ სომხები და რუსები, ეს დადგენილება უნდა ჩაითვალოს პარტიის დიდ გამარჯვებად. ამ დადგენილებას ექნებოდა ერთნაირი წონა რუსეთის საკანონმდებლო სფეროში. მახსოვს ილია ჭავჭავაძემ აიღო ასლი ამ დადგენილების და წაიღო პეტერბურგში, სახელმწიფო საბჭოში (რომლის წევრი თვითონ იყო). რომ გაეცნო თავის კოლეგებისათვის. არჩილ ჯორჯაძემ მას მიუძღვნა რამდენიმე წერილი.

1907 წელს ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიამ გაიტანა სამზღვარ გარე საქართველოს საკითხი. ამ წელს იკრიბებოდა პააგაში მეორე საერთაშორისო სამშვიდობო კონფერენცია. საქირო იყო იქ მიგვეტანა რაიმე ფორმით საქართველოს ხმა. ამისთვის შევადგინეთ პეტიცია, მოვაგროვეთ საქართველოში 7 ათასამე ხელის მომწერი და გავიტანეთ საზღვარგარე ეს სია და პეტიცია. ამ საქმეში უმთავრესი სამახური მიუძღვის ვარლამ ჩერქეზიშვილს. მან გამაცნო ბრიუსელში პროფესორი ნაისი (Nys), რომელმაც გაასწორა ჩვენი პეტიცია და უფრო ნათელ-ჰყო საქართველოს უფლებრივი სტატუსი რუსეთის იმპერიაში. ეს პეტიცია შეტანილ იქმნა (ინგლისში მოწყობილ «ქართულ საზოგადოების» საშუალებით), პააგის კონფერენციაში. პააგაში მე დაგყავი ერთ თვეზე მეტი. იქ შევხვდი ეგვიპტელებს და კორეელებს, ჩამოსულებს აგრედვე თავიანთ ერთა უფლების დასაცველად.

საქართველოს პეტიცია დაურიგდა კონფერენციის ყველა წევრს. ყველა დელეგატებს, და გამოქვეყნებულ იქმნა მთლიანად ყველა დიდ გაზეთში, ევროპაში და ამერიკაში. შევქმენით ერთი მომენტი მაინც, როცა ყველა ქვეყნის ყურადღება მიქცეულ იყო საქართველოს ბედზე. ბევრი იყო კონგრესები — ვენის, პარიზის, ბერლინის... საქართველომ ყველა გამოუშვა ან ვერ მოახერხა იქ მიეტანა თავის პროტესტი რუსეთის პოლიტიკის წინააღმდეგ. ის უფრო ადვილად აწყობდა აჯანყებებს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამით ვერა ჰწვდებოდა საერთაშორისო პოლიტიკის სფეროს. 1907 წელს ჩვენი პარტია თვითონ წარდგა ამ სფეროს წინ და ამცნო ყველას, რომ საქართველო არ შერიგებია და არც შეურიგდება ვერაგულად დამყარებულს რუსეთის ბატონობას.

1909 წელს გამოვეცით ეურნალი «ერი» პ. სურგულაძის რედაქტორობით. ვფიქრობდით კიდევ რაიმე მილიტარული ძალის მოწყობაზე. გავგზავნეთ პრაგაში ერთი წევრი, რომ დაწვრილებით შეესწავლა, თუ როგორ იყო დაყენებული იქ გიმნასტიური საზოგადოება «შაფარდენი». მაგრამ დავიწყეთ თუ არა ამ საგანზე წერა, ეურნალი დაჰხურეს. პ. სურგულაძე გაიქცა საზღვარ-გარე, მე გადამიწყვიტეს ერთი წელიწადი ციხე.

ბევრი გვქონდა სხვა გამოცემანიც, უფრო რუსულ ენაზე, რომლისთვის პატივცემული პავლე თუმანიშვილი არ ზოგავდა ფულს და ენერგიას. ვიღებდით მონაწილეობას სახელმწი-

ფო არჩევნებში და ვემზადებოდით შემდეგი სამშვიდობო კონფერენციისათვის, რომელიც უნდა მომხდარიყო 1914 წელს ჰააგაშივე. მაგრამ ატყდა მსოფლიო ომი, შემდეგ რევოლუცია და დაიბზარა მთელი რუსეთი.

1917 წელი მეტად ხელსაყრელი იყო, რომ მეორე გადაგვედგა მეორე ნაბიჯი და პირდაპირ პერიოდში. გამოგვეცხადებია, რომ რუსეთმა არ შეასრულა არც ერთი თავისი ვალდებულება და ამიტომ საქართველოც სრულებით თავისუფალია გამოაცხადოს თავისი დამოუკიდებლობა. საჩქაროთ მოვიწვიეთ პარტიული კონფერენცია და მივიღეთ საპროგრამო დადგენილება, რომ საქართველო ამიერიდან უნდა იყოს დამოუკიდებელი სახელმწიფო.

24 მაისს 1918 წელს, სათავად-აზნაურო ბანკის შენობაში, მოხდა ინტერპარტიული სხდომა ბ. ნ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით. საკითხი იდგა ამ დამოუკიდებლობის გამოცხადებაზე, წარმოდგენილი იყო ორი პროექტი დეკლარაციისა: ერთი—სოციალ-დემოკრატიული, ბ. არსენიძის მიერ, მეორე—წარვადგინე მე, ჩვენი პარტიის სახელით. ბ. ჟორდანიას არ მოეწონა პირველი, მაგრამ მიიღო მეორე. რასაკვირველია, აქ უმთავრესი დამსახურება მიუძღვის ბ. ჟორდანიას. ურომლისოდეს ჩვენი დეკლარაცია ვერ გამოვიდოდა იმ სახით, რომელიც იმასა აქვს. ეხლა გამოდის ბ. კეღია და ამტკიცებს, რომ ვითომდა ყველაფერი გაკეთებული იყო მხოლოდ მენშევიკების მიერ. და ვითომდა ჩვენს პარტიას არ მიუძღვის არავითარი დამსახურება იმ დიდ სახელმწიფოებრივ გადატეხაში, რომელიც მოხდა 26 მაისს 1918 წელს. აი რასა სწერს იგი თავის ბროშიურაში («დეკლარაცია» გვ. 17):

«ეს ხანა ჟორდანიას მთავრობის მატთანეში აღინიშნება: საქართველოს გამოცხადებით «ტაბულა რასად» და შეურიგებელ ბრძოლით საქართველოს ეროვნულ სულისა და მისი ათასწლოვანი ტრადიციების წინააღმდეგ.»

რომ რაიმე აზრი მიეცეს ამ მართლა გასაოცარ სიტყვებს, ბ. კედიამ ჯერ უნდა დაამტკიცოს, რომ დამოუკიდებლობის

გამოცხადება არის «ტაბულა რაზის» გამოცხადება და «შეუ-
რიგებელი ბრძოლა საქართველოს ეროვნული სულისა და მი-
სი ათასწლოვანი ტრადიციების წინააღმდეგ!»

ჩვენ კი გვგონია, რომ საქართველო ამ ისტორიული აქტით
ამაღლდა თავის ეროვნულ ღირსების შეგნებამდე და გადაწყვე-
ტით შეუერთდა კულტურულ კაცობრიობას. ამ დღიდან ის
მართლა გახდა თავგამოდებული მებრძოლი საერთო ფრან-
ტისა საერთო იდეალებისათვის. ამით მან გზა უჩვენა სხვა
ერებსაც კავკასიაში: აზერბეიჯანის და სომხეთის დეკლარა-
ცია სიტყვა სიტყვით გადმოწერილია ჩვენი დეკლარაციიდან.
ყველგან ჰკრთის ცოტაოდენი ჭეჭილი მაინც, მომდინარე ჩვენი
პარტიის იდეოლოგიიდან.

დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ დადგა უფრო
ძნელი და საპასუხისმგებლო პერიოდი. უნდა გაგვეწმინდა სა-
ქართველო რუსეთის იმპერიალიზმის ნაშთებისაგან და აგვე-
გო ახალი სახელმწიფო. გაიხსნა ვრცელი ასპარეზი უფლებრი-
ვი შემოქმედებისათვის. სწორედ ეს შემოქმედება არის უმაღ-
ლესი ფორმა ეროვნული სუვერენობისა. ესლა, როცა უკან
ვიხედებით, შეგვიძლია ამაყად ვსთქვათ, რომ ქართველ ერმა
დაიჭირა ეს სახელმწიფოებრივი ეგზამენი და გამოცდიდან გა-
მოვიდა უდავოდ გამარჯვებული.

ამ შემოქმედებისთვის მოწვეულ იქმნა დამფუძნებელი
კრება, არჩეული საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი და
ფარული კენჭის ყრით, პროპორციული პრინციპის ზედ მიმა-
ტებით. ეს არის ერთად ერთი, ცნობილი სახელმწიფო უფლე-
ბაში. უდავო წესი ერის ნებისყოფის გამოსარკვევად. სხვა გზა
ცხოვრებამ არ იცის და მეცნიერებას არ გამოუგონია. ეს არ-
ჩევნები ისეთი დიდი მოვლენა იყო საქართველოში, რომ ჩვე-
ნი მტრებიც კი იძულებული არიან აღიარონ უფლებრივი სა-
ფუძველი მოხდენილი გადატეხისა ე. ი. საქართველოს დამოუ-
კიდებლობის აღდგენისა. საქმე იმაშია, რომ ამ «გადატეხა-
საც» უნდა თავისი უფლებრივი საფუძველი. რომ საქართვე-
ლოს უფლება ჰქონდა გამოეცხადებია თავისი დამოუკიდებ-
ლობა, ეს ყველასათვის ცხადი იყო. მაგრამ ვინ იზამდა ამას?
არ იყო ის ორგანო, რომელსაც შეეძლო ეს გამოცხადება. ყო-
ველი ჯგუფური გამოსვლა იქნებოდა მხოლოდ კერძო გამო-

სვლა, მოკლებული უფლებრივ შინაარსს. მართალია, თუ კერძო ჯგუფი თანდათან გაიმარჯვებდა, შემოიკრებდა მეტ ძალას, ის გახდებოდა ფაქტიური მართველი ქვეყნისა. მაგრამ ფაქტიური მართველობას კიდევ არა აქვს უფლებრივი საფუძველი; ამისთვის საჭიროა კიდევ დასტური მთელი ერის და საერთაშორისო ცნობა. ეს დასტური ჩვენ მივიღეთ დამფუძნებელი კრებისაგან. ეროვნული ნებისყოფა გახდა ყველასათვის ცხადი და უდავო. ამით დამოუკიდებლობის დეკლარაციას მიეცა სრული უფლებრივი საფუძველი. ის არ არის ფანტაზია მოცლილი ინტელიგენციისა, ის არის მთელი ერის გადაწყვეტილება, მაშასადამე, უზენაესი კანონი ყოველი ქართველისათვის.

სამწუხაროდ ეს ზოგს არ ესმის. ზოგი გულუბრყვილოდ დღესაც ფიქროფს, რომ საქართველოს მთავრობა იყო «ნილილისტური» და «სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა ემყარებოდა პროლეტარულ ჯგუფს». ამას იძახის ბ. კეღია. ალბად ჰგონია, რომ საყოველთაო არჩევნები არის ნილილისტური პრინციპი და დამფუძნებელი კრება—პროლეტარული ჯგუფი!.. ნუ ვედავებით. ეს კიდევ ცოტაა. ის უსაყვედურებს მთავრობას, რომ იგი არ აწარმოებდა ისეთ პოლიტიკას, რომელიც

«უზრუნველ ჰყოფდა საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს აგებას მტკიცე საფუძვლებზე და ქართველი ერის კულტურულსა და ეკონომიურს განვითარებას და წარმატებას, მთელი ხალხის რეალური ინტერესების მიხედვით».

მე არ ვიცი, სად ეძებს ბ. კეღია «სახელმწიფოს აგების მტკიცე საფუძვლებს», მაგრამ თუ დამფუძნებელი კრება იყო მოწვეული სწორედ ამ საქმისათვის—და სხვა აზრი კი იმას არა აქვს,—ჩვენც ამ კრებას და მის შემოქმედებას უნდა მივმართოთ, რომ დავაფასოთ, თუ რამდენად სამართლიანია ზემოყვანილი საყვედური.

შემოქმედება დამფუძნებელი კრებისა გამოიხატა მის-მიერ შემუშავებულ და დამტკიცებულ კონსტიტუციაში. გადაშალეთ იგი და დარწმუნდებით, რომ მას საფუძვლად უდევს ორი პრინციპი: თავისუფლება და კერძო საკუთრება. თავისუფლება უზრუნველყოფილია, როგორც სხვა განათლებულ ქვეყნებში, საყოველთაო არჩევნებით, კანონმდებელ პარლამენტით,

პასუხისმგებლობით აღმასრულებელი ხელისუფლებისა და დამოუკიდებელი სასამართლოს დაწესებით.

რაც შეეხება კერძო საკუთრებას, არ შეიძლება მისი ჩამორთმევა თუ არა კანონის ძალით და სათანადო საფასურის გაღებით.

მაშასადამე, თუ ბ. კედიას უნდა რაიმე აზრი მიეცეს ზემოყვანილ საყვედურს, მან უნდა დაამტკიცოს, რომ თავისუფლება არ წარმოადგენს «ხალხის რეალურ ინტერესს» და კერძო საკუთრება ხელს უშლის «ერის კულტურულსა და ეკონომიურს განვითარებას და წარმატებას».

ჩვენ ვიცოდით, რომ ბ. კედიამ დიდი ხანია მიატოვა დემოკრატიზმის ნაპირები. მაგრამ არ გვეგონა, რომ წავიდოდა აგრე შორს. ეხლა დაბრუნებაც არ შეუძლიან: ჩააქრო ყველა მიაკები.

მართალია, ბ. კედიას არ მიუღია არავითარი მონაწილეობა ამ ეროვნულ შემოქმედებაში. ის არ იყო ამისთვის საკმაოდ მომზადებული. მას არ დაუწერია არც ერთი ბროშიურა პრინციპიალური ხასიათისა, არ წაუკითხავს არც ერთი მოხსენება პარტიულ კონფერენციაზე, არ გაუშუქებია არც ერთი სახელმწიფოებრივი საკითხი... მაგრამ ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას არ მიუძღოდეს თავის უდავო ღვაწლი ამ საპასუხისმგებლო მუშაობაში. არ არის არც ერთი მუხლი კონსტიტუციისა, რომლის დამუშავებაში ჩვენი პარტიის წარმომადგენელს არ მიეღოს ბეჯითი მონაწილეობა და არ შეეტანოს. სადაც საჭირო იყო, თავისი შესწორება. მართალია, კონსტიტუციაში არის ზოგიერთი ნაკლი, ეს დასამალი არ არის, მაგრამ რომელი ქვეყნის კონსტიტუციაში არ არის ნაკლი? რაც გინდა იყოს, ეს ნაკლი სრულებით იკარგება მის უდავო ღირსებასთან: ყველა მოქალაქე თავისუფალია და აღჭურვილი თანასწორი უფლებებით. ამით ქართველ ერმა დაამტკიცა, რომ ის სრულებით არ არის დაშორებული საკაცობრიო იდეალებისაგან და შეუძლიან ღირსეულად დაიჭიროს თავის ადგილი საერთაშორისო ოჯახში. მას ოპეკუნია არა სჭირია.

მე დანამდვილებით ვიცი, რომ თითქმის ყველა უცხო ქვეყნის წარმომადგენელი გაუაცინებლად თვალყურს ადევნებდა

დამფუძნებელ კრების მუშაობას და რეგულიარულად ცნობას აწვდიდა თავის მთავრობას მაზე, თუ როგორ მიდიოდა ეს მუშაობა და რა პრინციპები ეყრებოდა საფუძვლად მომავალ სახელმწიფოს. როცა ეს პრინციპები საესებით გამოიკვეთა განათლებულ ქვეყნებისათვის, მაშინ მოვიდა საერთაშორისო ცნობაც *de jure*, 27 იანვარს 1921 წ. ეს იყო უდიდესი მიხწევა და ამ მიხწევაში უდიდესი სამსახური მიუძღვის საქართველოს დამფუძნებელ კრებას.

სიმართლე უნდა ითქვას, დამფუძნებელ კრებაში თითქმის ყველა გრძნობდა თავის პასუხისმგებლობას. ყველა გრძნობდა, რომ უფლებრივი შემოქმედება სახეა ეროვნული ნებისყოფის, რომ ამ სახეს ჩაუკვირდება ბევრი, ამით გაიცნობენ და დაათასებენ თვითონ ერს და მის საერთაშორისო ღირებულებას. დამფუძნებელი კრება მუშაობდა თავგამოდებით მაშინაც კი, როცა ქალაქს მოაწვა რუსეთის ლაშქარი. ისმოდა ზარბაზანი და ცაში სქდებოდა ყუმბარები... ჩვენ დავიშალენით მხოლოდ გათენებისას, როცა საბოლოოდ დავამტკიცეთ ჩვენი კონსტიტუცია—ძირითადი კანონები საქართველოს რესპუბლიკისა.

მტერმა დაგვიდგა ცეცხლის აპოთეოზი, მაგრამ ამ ცეცხლიდან გამოვიტანეთ მაინც უმშვენიერესი ფურცლები ჩვენი ისტორიისა.

საქართველო დაემხო. მაგრამ მის ისტორიის უკანასკნელ ეტაპზე ჰდგას ორი სვეტი ბრწყინვალე წარწერით: კონსტიტუცია... ცნობა *de jure*... პირველი ჰხატავს მის უფლებრივ აღნაგებას შიგნით, მეორე—მის საერთაშორისო მდგომარეობას. პირველი სავალდებულოა ჩვენთვის. მეორე—ყველა სხვა ერებისთვის. ორივეს აქვს ერთი და იგივე არსებითი შინაარსი: დამოუკიდებლობა საქართველოსი.

ამ უფლების აღსადგენად იბრძვის დღეს საქართველო შიგნით და გარედ.

შინაგან ბრძოლას მე აქ ვერ ავწერ. ის არ ჩამოუვარდება თავის ტრაგიზმით და გმირულ თავგამოდებით იტალიის თუ საბერძნეთის განმათავისუფლებელ ეპოქას, ის ჯერ კიდევ ელის თავის ისტორიკოსს და თავის ბაირონს. აქ არ შეიძლე-

ბა პარტიული საზომის მიტანა. ეს იქნებოდა შეურაცხყოფა ჩვენი გმირების. პარტიობას აქვს თავისი ფასი და ღირებულება მხოლოდ მაშინ, როცა სახელმწიფო თავისუფალია. მაგრამ როცა ქვეყანა დამსობილია და იქ ბატონ-პატრონია უცხო ქვეყნის ძალმომრეობა, როცა ფეხით გათელილია საერთაშორისოდ ცნობილი დამოუკიდებლობა, მაშინ მიზანი ერთია ყველასათვის, განურჩევლად პარტიისა: აღდგენა დამოუკიდებლობისა. აგრეც მოხდა: საქართველო იბრძოდა, როგორც ერთი, მიჰქონდა ერთი იერიში ერთ მტრის წინააღმდეგ და ჰმარხავდა ერთ დიდების შუქში თავის თავგანწირულ შვილებს. ეს ხალხმა გაიგო, შეიგნო, დააფასა...

სამწუხაროდ ეს ზოგმა ვერ გაიგო. აი რასა სწერს ბ. კელია (იქვე, გვ. 12):

«იგი (ქართველი ხალხი) უნდა დახსნილი იქმნას იმ ყალბი მდგომარეობიდან, რომელშიდაც თავიდან იმყოფება: ჩვენი მთავრობის მენშევიკური და მეორე ინტერნაციონალის ტყვეობიდან.»

გამოდის, შემცდარი ყოფილა ჩვენი ხალხი და ჩვენი გმირებიც! ტყუილად დაუღვრიათ სისხლი! თურმე საქართველო რუსეთის ტყვეობაში კი არ ყოფილა, არამედ ჩვენივე მთავრობის ტყვეობაში. დამნაშავე ყოფილა ის მთავრობა, რომელმაც გამოაცხადა ჩვენი დამოუკიდებლობა და დღესაც იბრძვის ამ დამოუკიდებლობისათვის, და არა ის რუსეთი, რომელმაც დაამხო ეს დამოუკიდებლობა და სისხლით მორწყა მთელი საქართველო...

ეს მოწოდება არ არის ახალი. ამას ჰყვიროდნენ და ჰყვირიან სწორედ ბოლშევიკები: «ჩვენ დავიხსენით საქართველო, ჩვენ გავბძევეთ იქედან მენშევიკური მთავრობა!» ბოლშევიკური იმპერიალიზმი ჰცდილობს მისცეს ეროვნულ ბრძოლას პარტიული ხასიათი. ვითომდა საქართველო ველიკოროსების მამაპაპეულია და იქ ამტყდარი ვითომდა პარტიული ბრძოლა, ეს რუსეთის შინაური საქმეა... ბოლშევიკები რომ ამას ჰყვირიან, ეს სრულებით გასაგებია, მაგრამ სრულებით გაუგებარია, და გასაოცარი. როცა ქართველი კაცი ითვისებს ამ ბოლშევიკურ იდეოლოგიას.

რა თქმა უნდა, ასეთი კაცი ჩვენს პარტიაში ვერ დარჩება.

ჩვენ საქმეს აგრე არ ვუყურებთ. ჩვენ ვრჩებით ერთგული იმ პარტიული იდეოლოგიისა, რომელიც მივიღეთ ჯერ კიდევ 1905 წელს. იდეია უფლებისა პრჩება ხელმძღვანელი პრინციპი. ქართველი ერი არის სუბიექტი ამ უფლებისა, თუ მას არ უნდა თვითონვე ძირი გამოუთხაროს ამდენი ბრძოლით და სისხლით მოპოებულ უფლებას, უნდა ყოველთვის გამოდიოდეს საერთაშორისო სფეროში, როგორც საერთაშორისო პიროვნება... და არა ფრაქციულად და პარტიულად. ამ მიზნით გადმოვიტანეთ ჩვენ პარტიზმი ორგანო ეროვნულ სუვერენობისა: ლეგალური მთავრობა და პრეზიდენტი დამფუძნებელი კრებისა. ამისთვის გავაჩაღეთ მუშაობა აქ, სადაც ჯერ კიდევ ჭფრიალებს ჩვენი ღრძა—ემბლემა ქართველი ერის სუვერენობისა. დავუპირდაპირეთ ეს სუვერენობა რუსეთის სუვერენობას და ცხად-ვყავით აქ, მსოფლიო პოლიტიკის და განათლების შუა-გულში, ტრაგედია ქართველი ერის.

ეს ტრაგედია არ არის მხოლოდ ადგილობრივი ან რეგიონალური. იქ ჩაწნულია უდიდესი ინტერესი თანამედროვე კაცობრიობის. ამ კაცობრიობის მოწინავე ნაწილმა დიდი ხანია შეიგნო, რომ მარტო ძალადობით შეუძლებელია დამყარდეს ერთა შორის რაიმე წესიერება და მშვიდობიანობა. განსაკუთრებით ესლანდელ ღრძში, როცა მანძილი თითქმის არ არსებობს და ათასნაირ ეკონომიურ, ზნეობრივ და გონებრივ ინტერესებით გადაბმულია ერთმეორესთან ყოველი კუთხე ქვეყნიერების, ყველამ ნათლად დაინახა, რომ ყველა ამ ინტერესების შერიგება და მოწესრიგება შეუძლებელია თუ არა ერთი პრინციპის საფუძველზე. ეს პრინციპია იდეა უფლებისა, რომელიც არის საფუძველი საერთაშორისო სამართლისა. ამ ნიადაგზე აღმოცენდა ერთა ღიგა მისი საერთაშორისო ტრიბუნალით და მრავალი სხვა განყოფილებებით. აქ წყდება ყველა სადავო საერთაშორისო საკითხი და ხალხთა გინწყობილებას თანდათან ეყრება უფლებრივი საფუძველი. როგორც ჰხედავთ, ჩვენი ხანა არაფერში წაგავს ჩინგიზხანის თუ თემურლენგის ხანას. და რუსეთიც მალე გაიგებს, რომ

114/98

მისთვის შეიძლება ადვილი იყოს გადაჭლახოს თავის ურდოვ-
ბით დარიალის ხევი ან მამისონის უღელტეხილი, მაგრამ ვე-
რაეითარი ურდო მას ვერ უშველის, რომ გადაჭლახოს საქარ-
თველოს უფლებანი.

აი სადა ჰდევს ეხლა საქართველოს თერმოპილები.

ეროვნულ—დემოკრატიული პარტია ჰდგას და უნდა იდ-
გეს ამ სადარაჯოზე. მართალია, ყოველ თერმოპილებს აქვს
თავის მოსახვევი ბილიკები და ყოველ პოზიციას შეიძლება
აღმოაჩნდეს მოღალატე ეფიალტი. შეიძლება ჩვენ გავწყდეთ
კიდევ ამ სადარაჯოზე, მაგრამ ვიტყვით მაინც სიკვდილის
წინ:

«ჰე მგზავრო! შეატყობინე საქართველოს, რომ
ჩვენ დავიხოცენით აქ მის კანონების ერთგულებაში».

გიორგი გვაშაია.

39

F21-923
2

UNIVERSITY
OF MICHIGAN